

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก : ความหมาย สู่การเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

■ ดร.รัชนิกร หงษ์พนัส

การศึกษาของประเทศไทยเผชิญกับปัญหา
มากมายในยุคโลกาภิวัตน์ และผลพวงจากการก้าวล้ำ
นำสมัยในยุคศตวรรษที่ 21 ทำให้การจัดการศึกษาที่มี
คุณภาพเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด
วิเคราะห์ รู้จักการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่ท้าทายและนำ
วิตกเป็นอย่างยิ่ง ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่จะปรับ
กระบวนทัศน์ทางการศึกษาใหม่ให้สอดคล้องกับความ
เจริญทางด้านวัตถุที่ไม่เคยหยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลง
ทางจิตใจของคนให้มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักตนเอง
ทั้งนี้เพื่อดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เราควร
ปลูกฝังนิยามใหม่ของการศึกษาที่เน้นการศึกษาตลอด
ชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการที่คนพึงเรียนรู้จากทุกสิ่งรอบ
ตัวเรา อีกทั้งควรสนับสนุนผู้สอนและผู้เรียนร่วมมือ
กันเพื่อนำไปสู่ความสำคัญของชีวิตแห่งการเรียนรู้ ดัง
ที่ ดักเกอร์ (Drucker, 1993: 259) กล่าวไว้ว่า “ใน
สังคมแห่งการเรียนรู้ผู้คนจะต้องเรียนรู้ที่จะเรียนเพราะ
โดยแท้จริงแล้วในสังคมแห่งการเรียนรู้ หัวข้อที่จะ
เรียนรู้ยังมีความหมายน้อยกว่าความสามารถของ
นักเรียนที่จะเรียนรู้” รวมถึงถึงวิธีการจัดการเรียน
การสอนที่ถูกต้อง จริงอยู่ที่ว่าวิธีการดังกล่าวมีความ
สำคัญและต้องมีการผสมผสานหลายๆ วิธีเข้าด้วยกัน
ดังนั้นเราต้องตื่นตัวและรอบรู้อย่างทันเหตุการณ์ว่าการ
เรียนการสอนและปรัชญาการศึกษาที่เป็นสากลนั้นคือ

อะไร และปฏิบัติกันอย่างไร เป็นที่ยอมรับว่า หลักและ
ทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา การวิจัย ระเบียบวิธี
ทางการศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียน
การสอนของชาวตะวันตกซึ่งได้ศึกษา ค้นคว้าและ
รวบรวมไว้เป็นอย่างดีและมีระเบียบ ในขณะเดียวกัน
เมื่อมองเขา ก็ต้องมองเรา เมื่อรู้เขา ก็ต้องรู้เราด้วย เมื่อ
รู้แล้วต้องสามารถนำทฤษฎีและวิธีการต่างๆ มาปรับ
ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพทางการศึกษาในลักษณะไทยๆ
ของเราด้วย

การจัดการเรียนการสอนมีมากมายหลายวิธี ที่
สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ได้ และ
วิธีการสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ เจตคติและทักษะ
ได้เป็นอย่างดี ในการที่จะให้เกิดประสิทธิผลในการ
สอนมากที่สุด ผู้สอนต้องหาวิธีในการจัดรูปแบบ
การเรียนการสอนและกำหนดวิธีการสอนต่างๆ เข้า
ด้วยกันและจำเป็นต้องเลือกวิธีการจัดการเรียนการ
สอนให้เหมาะสมกับองค์ประกอบหลายๆ ประการ เช่น
เนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ ธรรมชาติของการเรียนรู้
ระยะเวลาและสภาพของผู้เรียน การเรียนการสอน
รูปแบบหนึ่งที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองคือ **การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Learning)**
ซึ่งการเรียนการสอนรูปแบบนี้ได้มีพัฒนาการเรื่อยมา
อีกทั้งเป็นที่นิยมนำมาปฏิบัติในประเทศไทยมิใช่น้อย

ที่มาของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Learning) กำเนิดขึ้นในอเมริกาเหนือเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว และพบแหล่งกำเนิดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ที่มหาวิทยาลัยแมกมาสเตอร์แฮมิลตัน (Mac Master Hamilton) ประเทศแคนาดา โดยโฮเวิร์ด แบร์โรว์ เป็นผู้นำรูปแบบการเรียนนี้มาใช้นักศึกษาในคณะแพทยศาสตร์ ทั้งนี้แบร์โรว์และแทมบี้ (Barrows and Tamblyn, 1980:12) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนไว้ว่า “เพื่อให้ นักศึกษาแพทย์ได้รับความรู้แบบบูรณาการ พัฒนาและปรับใช้กับทักษะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้ป่วย และได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี” ซึ่งมีการนำไปใช้ในหลักสูตรแพทยศาสตร์ของสถาบันต่างๆ ต่อมาได้มีการนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักไปประยุกต์ใช้กับสายวิชาชีพต่างๆ เช่น พยาบาล วิศวกร และสถาปนิก นอกจากนี้ บาวด์และเฟอเลทตี (Boud and Felletti, 1997:3) กล่าวสนับสนุนว่า “การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักยังแพร่หลายไปในหลายประเทศ อาทิ สหราชอาณาจักร สวีเดน ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์และแคนาดา”

ในประเทศไทย การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเริ่มใช้ครั้งแรกในหลักสูตรแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2531 และประยุกต์ใช้ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ ทั้งนี้การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นวิธีการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจได้ใช้ได้ในหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้เช่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ซึ่งการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหานี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นการเรียน

การสอนที่ให้ประสบการณ์ ทำท่าย ความคิด ลักษณะนิสัยและการปฏิบัติร่วมกับการแก้ปัญหา เป็นการจูงใจผู้เรียนให้เรียนรู้การแก้ปัญหาโดยผ่านการสืบเสาะหาความรู้ และเรียนด้วยการค้นพบด้วยตนเองและจากการทำงานเป็นกลุ่ม

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก : ความหมาย

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

กรีนวอลด์ (Greenwald, 2000: 28) กล่าวว่า “การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันยังคงรักษารูปแบบของการเรียนในชั้นเรียนและมีประสิทธิภาพสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันเพราะผู้เรียนได้เลือกปัญหาและวิธีการเรียนบนพื้นฐานของพัฒนาการและความสนใจ”

ไมเออร์สัน และ พาริกส์ (Mierson and Parikh, 2000: 22) ได้กล่าวเสริมเพิ่มเติมว่า “นอกจากนั้นการเรียนเป็นกลุ่มย่อยร่วมกับเพื่อนๆ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ผึกทักษะทางสังคม และเป็นการเรียนที่สนุก”

โฮเวิร์ด (Howard, 1999: 172) เสนอแนะว่า “การศึกษาที่นำเสนอผู้เรียนด้วยปัญหาที่มีรูปแบบของโครงสร้างที่ซับซ้อนเป็นการเริ่มประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งแรก ข้อมูลที่ได้ไม่เพียงพอที่จะใช้แก้ปัญหาได้ แต่จะกระตุ้นให้สืบเสาะหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหา นี้คือการเรียนที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก”

บาวด์และเฟอเลทตี (Boud and Felletti, 1996 : 14) ให้ความหมายการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักว่า “เป็นวิธีการสร้างหลักสูตร โดยใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นและมุ่งประเด็นสำคัญที่กิจกรรมการแก้ปัญหาของผู้เรียนเป็นหลัก”

ฟินเคิลและทอร์ป (Finkle and Torp, 2003: 1) กล่าวว่า “การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอน ทั้งการแก้ปัญหา ความรู้พื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และทักษะการแก้ปัญหาไปพร้อมๆกัน โดยผู้เรียนมีบทบาทในการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับปัญหา และสะท้อนวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง”

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ตามที่ดอลแมน และชมิทซ์ (Dolmans and Schmidt, 1995: 228-331) ระบุไว้ว่า “ผู้เรียนต้องใช้ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อตั้งเป้าหมายการเรียน วางแผนและดำเนินกิจกรรมการเรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองซึ่งเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการเรียนที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ และในการเรียนเป็นกลุ่มย่อยผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเพื่อน ๆ เป็นการเรียนที่ท้าทายและสนุกสนาน” ในประเทศไทยได้มีการทำวิจัยดังเช่น ผลงานวิจัยของ วินิจ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรีดา โทนแก้ว (2543) ที่พบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีทัศนคติเชิงบวกและมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน ซึ่งแสดงว่าวิธีการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักนี้สามารถนำมาใช้ได้ในประเทศไทยเป็นอย่างดี

พอสรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นวิธีการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เป็นการบูรณาการ ทั้งนี้เป็นการเรียนการสอนที่เริ่มด้วยปัญหา เพื่อกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ และแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และพัฒนาการคิดด้วยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-Solving Skill) การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำงานเป็นทีม

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก : แนวคิด ทฤษฎีและคุณลักษณะ

คนส่วนใหญ่จะสับสนเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักและการแก้ปัญหา การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักจะแตกต่างจากการแก้ปัญหา (Problem-Solving) ตามที่ บาร์โรว์และแทมบลีย์ (Barrow and Tamblyn, 1980: 18) กล่าวว่า “การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เสนอสถานการณ์ปัญหาที่เป็นจริง ซึ่งกำหนดแนวทางแก้ปัญหาไว้อย่างหลากหลาย และแนวทางการแก้ปัญหานี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ โดยใช้กระบวนการกลุ่มสร้างความเข้าใจปัญหา ระบุปัญหาให้ชัดเจน ศึกษาค้นคว้า แสวงหาข้อมูลต่างๆ เพิ่มเติม วางแผนการแก้ปัญหา ตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน และตัดสินใจร่วมกันในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม”

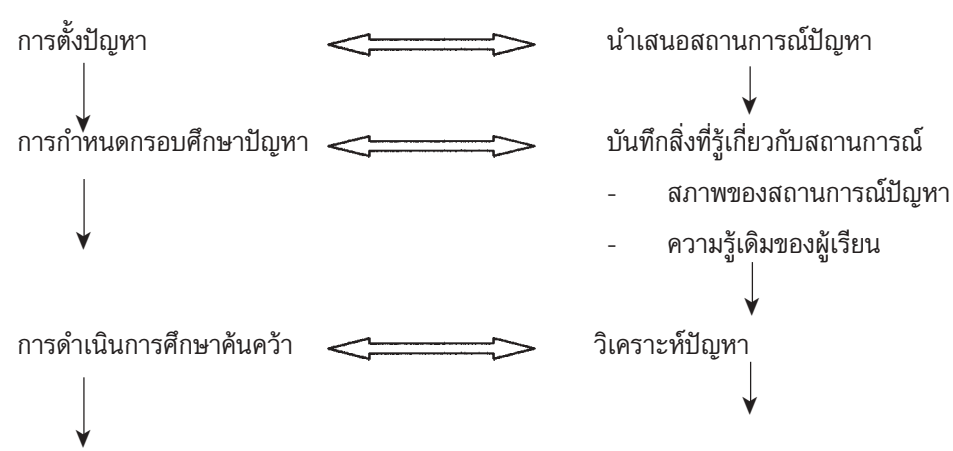
บาวน์และเฟอเลตี (Boud and Felletti, 1997: 36) ระบุให้เห็นชัดเจนว่า “การแก้ปัญหานั้น ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหานั้นมาก่อน สำหรับการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักนั้นจะสามารถพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ปัญหาต่างหาก”

กล่าวโดยทั่วไป การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีแนวคิดบนพื้นฐานของทฤษฎีจิตวิทยาพุทธิปัญญา (Cognitive Psychology) เป็นการเรียนรู้โดยเน้นการใช้กระบวนการคิด ความเข้าใจ การรับรู้สิ่งเร้าที่มากระตุ้นผสมผสานกับประสบการณ์เดิมในอดีตทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งผสมผสานระหว่างประสบการณ์ปัจจุบันกับประสบการณ์ในอดีต โดยอาศัยกระบวนการทางปัญญาเข้ามามีอิทธิพลในการเรียนรู้ ทิศนา แชมมณี (2545: 53) ให้ข้อคิดเห็นว่า “การเรียนรู้ของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำ

และการแก้ปัญหาต่างๆ” ทั้งนี้ทฤษฎีที่ให้การสนับสนุนการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเช่นตามทีลอลและลอล (Lall and Lall, 1983:46-54) ระบุแนวคิดของเพียเจต์และไวทือตสกี คือ คอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ประกอบด้วย การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองที่พัฒนาทางสติปัญญาเมื่อได้รับประสบการณ์ เรื่องราว ข้อมูลต่างๆ มาสะสมไว้ การปรับและจัดระบบ (Accommodation) เป็นการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกัน และช่วยให้เกิดโครงสร้างทางปัญญาใหม่และการเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นการปรับที่มีการผสมผสานกลมกลืน ระหว่างประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมจะก่อให้เกิดสภาพที่สมดุล ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่สามารถปรับสภาพที่สมดุลได้จะก่อให้เกิดการขัดแย้งทางปัญญาในตัวบุคคลได้ อีกทั้งกระบวนการค้นพบด้วยตนเองในทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์เป็นสิ่งที่สนับสนุนแนวคิดของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Theories) เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่สนับสนุนการพัฒนา

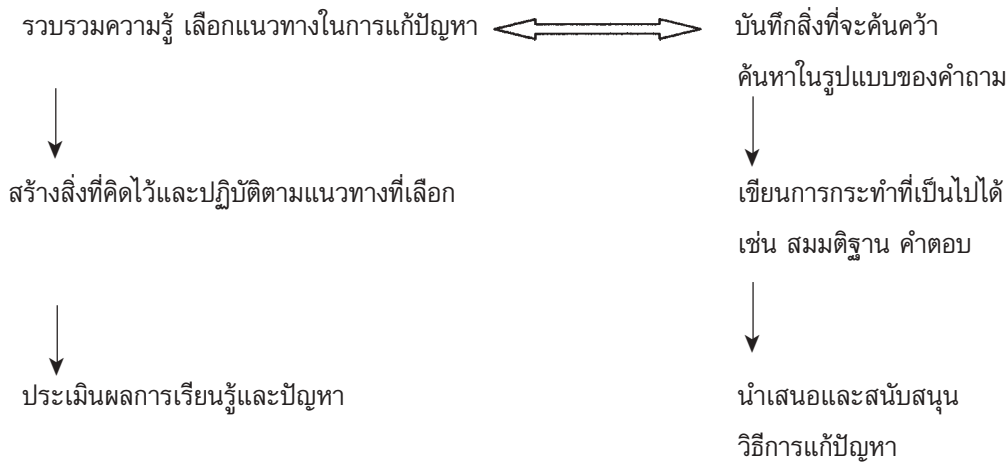
การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก

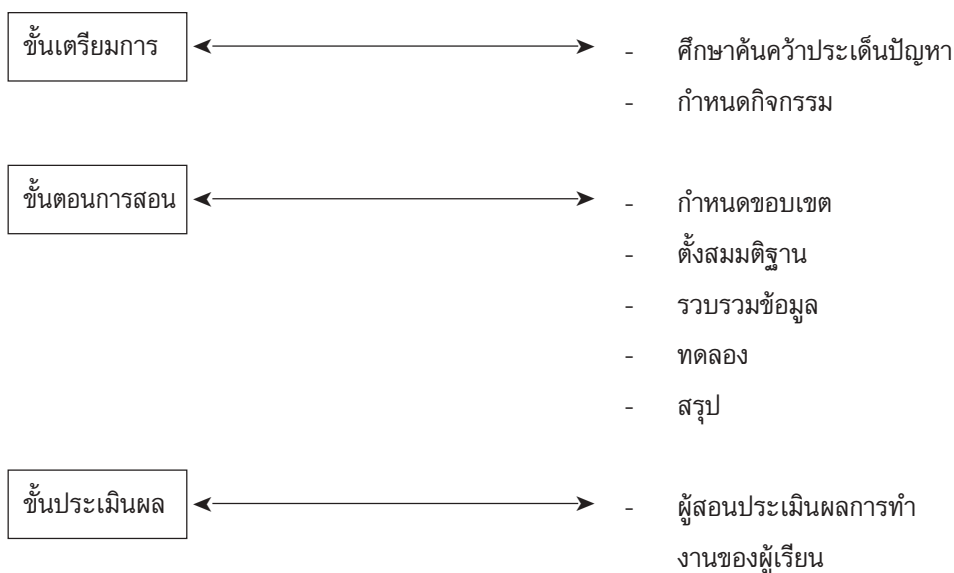
ทักษะด้วยตนเองในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักและทฤษฎีการประมวลสารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสาร (Information Processing) เป็นที่นิยมมากในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักตามที่มีโลและลิน (Hmelo and Lin, 2000: 231-232) กล่าวถึงว่า “การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการประมวลสารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสารตรงที่ว่า ได้นำข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศไปใช้ในการแก้ปัญหา”

สำหรับการแก้ปัญหาที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne, 1974:121-136) ได้ระบุไว้ว่า “การเรียนรู้การแก้ปัญหา เป็นการนำเกณฑ์ต่างๆ มาใช้ เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการใช้เกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำเกณฑ์ในการแก้ปัญหาไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน”

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการในการพัฒนาการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักได้ ดังที่เสนอในแผนภาพขั้นตอนการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (แผนภาพที่ 1) กับกระบวนการแก้ปัญหา (แผนภาพที่ 2) ดังนี้

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักของสติเวน(Stepien 1993:33-35)

แผนภาพที่ 2 กระบวนการแก้ปัญหา

ถึงแม้ว่าการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักจะนิยมใช้ในในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และในวงการศึกษาศาสตร์ก็ตาม แต่การนำเอารูปแบบการเรียนการสอนในลักษณะนี้มาใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรมก็ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจและเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ได้เช่นเดียวกัน ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542:19) ระบุไว้ว่า “การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน

สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” รวมตลอดถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (2544: 4-5) ระบุเสริมเพิ่มเติมว่า “...การนำแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ และเชื่อมโยงให้ผู้เรียนนำวิธีการแก้ปัญหาเพื่อใช้ประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีตกับเงื่อนไขในปัจจุบันและผลที่ได้ในอนาคต... การนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้ และผลที่เกิดขึ้นทำให้ผู้เรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและมองเห็นการปฏิบัติเพื่อกิจกรรมทางสังคมได้...” ตามรายละเอียดที่กล่าวมาเบื้องต้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542: 19) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (2544: 10-12) ทำให้ผู้สอนเห็นว่าอาจนำรูปแบบการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมาปรับใช้ในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม “เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นปัญหาทางสังคมรวมตลอดถึงการสร้างความคิดรวบยอดและหลักการได้ สามารถอธิบายเหตุผล เรื่องราวต่างๆ ได้ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ทั้งนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ของบุคคล และสังคมที่เราดำรงชีวิตอยู่และนำไปสู่การนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจและการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม”

การเชื่อมโยงกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กับการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (2544: 4) ได้บัญญัติไว้ว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์ที่บูรณาการวิชาความรู้จากที่ต่างๆ วิธีการและแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์ กระบวนการของนักคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ นักดนตรี ประสบการณ์ของนักศิลปะ และทักษะการถ่ายทอดภาษา เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติในการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งสิ้น”

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มักมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

ผู้เขียนขอเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักที่ใช้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเน้นเฉพาะการเรียนการสอนสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในหัวข้อเรื่อง “ลักษณะเฉพาะของทะเลทรายซาฮารา ดังนี้”

ขั้นตอนการเรียนรู้การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก	ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก
<p>1. การตั้งปัญหา</p> <p>1.1 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในทะเลทรายซาฮาราเป็นอย่างไร</p> <p>1.2 สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุเครื่องบินตกและผู้รอดชีวิตจะทำอย่างไรเพื่อความอยู่รอดในขณะที่อยู่ในทะเลทราย</p> <p>2. การกำหนดกรอบศึกษาปัญหา</p> <p>ผู้สอนกำหนดกรอบของปัญหาดังนี้</p> <p>ก่อนที่เครื่องบินตก ผู้รอดชีวิตได้นำอุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างติดตัวมาด้วย ให้ผู้เรียนจัดลำดับความสำคัญของสิ่งของ 8 อย่างนี้ รวมทั้งบอกถึงความสำคัญและความจำเป็นในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าขณะนั้น</p> <p>อุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แวนกันแดดคนละ 1 คู่ 2. น้ำดื่มคนละครึ่งลิตร 3. กระบอกไฟฉายคนละ 1 กระบอก 4. เลื่อยกันฝนคนละ 1 ชุด 5. กระจกส่องหน้า 1 ชุด 6. ยาตำราหลวง 1 กล่อง 7. รั่มชูชีพคนละ 1 ชุด 8. แผนที่การบินประจำท้องถิ่น 1 เล่ม 	<p>นำเสนอสถานการณ์ปัญหา</p> <p>เหตุการณ์ครั้งนี้มีจำนวนผู้รอดชีวิต 10 คน ซึ่งอยู่ในชุดเสื้อเชิ้ต กางเกงขายาว สวมถุงเท้า รองเท้าหนังอย่างดี</p> <p>เวลาประมาณ 10 นาฬิกาของวันที่ 20 สิงหาคม เครื่องยนต์ด้านขวาของเครื่องบินเกิดขัดข้อง ต้องร่อนลงจอดฉุกเฉินที่ทะเลทรายซาฮาราขณะนั้นกับต้นได้บอกลูกเรือถึงสถานการณ์โดยทั่วไปก่อนเสียชีวิตว่าอุณหภูมิข้างนอกประมาณ 54 องศาเซลเซียส สภาพโดยรอบเป็นทะเลทราย และอยู่ห่างจากสถานีขุดเจาะน้ำมันที่ใกล้ที่สุดราว 110 กิโลเมตรทางตะวันตกเฉียงใต้ และห่างจากเส้นทางการบินปกติ 100 กิโลเมตร</p> <p>บันทึกสิ่งที่รู้เกี่ยวกับเหตุการณ์</p> <p>ผู้สอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 คน หรือจัดผู้เรียนศึกษาเดี่ยวและประชุมเป็นรายกลุ่มภายหลังได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพและจำนวนของผู้เรียน เพื่อศึกษาขั้นตอนดังต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - สภาพของสถานการณ์ปัญหา <p>ผู้สอนเล่าสถานการณ์ปัญหาดังนี้</p> <p>สถานการณ์โดยทั่วไปน่าเป็นห่วง เนื่องจากมีผู้รอดชีวิต 10 คน กับ อุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่าง และบริเวณโดยรอบเป็นทะเลทราย ซึ่งมีอุณหภูมิแปรปรวนตามสภาพภูมิอากาศแบบทะเลทราย</p> - ความรู้เดิมของผู้เรียน <p>ผู้เรียนรวบรวมความรู้เดิมเกี่ยวกับทะเลทรายซาฮาราทางด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศ หรืออาจเปรียบเทียบสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศกับประเทศไทย</p>

ขั้นตอนการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก	ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก
<p>3. การดำเนินการศึกษาค้นคว้า</p> <p>ผู้สอนแนะนำแหล่งค้นคว้าและผู้เรียนทำการค้นคว้างานนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดของโรงเรียน ห้องสมุดประจำท้องถิ่น ฯลฯ - ค้นคว้าจากเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงทางหนังสือพิมพ์ 	<p>วิเคราะห์ปัญหา</p> <p>ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหา เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำไมเครื่องบินถึงตก - ทำไมผู้ที่รอดชีวิตจึงเลือกใช้อุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างติดตัวมา - เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้อุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างตามลำดับความสำคัญก่อนและหลัง
<p>4. รวบรวมความรู้ เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา</p> <p>ผู้เรียนรวบรวมสิ่งที่ค้นคว้ามาได้จากแหล่งการเรียนรู้ และร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาโดยหาเหตุผลของการใช้อุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างก่อนและหลัง</p>	<p>บันทึกสิ่งที่จะค้นคว้า ค้นหาในรูปแบบของคำถาม</p> <p>ผู้เรียนตั้งคำถามร่วมกันโดยการทำงานเป็นกลุ่ม และตั้งคำถามดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร - ทำไมเครื่องบินถึงตก - เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ให้ข้อคิดอย่างไรกับผู้เรียน
<p>5. สร้างสิ่งที่คิดไว้และปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก</p> <p>ผู้เรียนจัดลำดับเหตุการณ์และลำดับความสำคัญของอุปกรณ์ยังชีพ 8 อย่างและบอกถึงความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดให้ผู้รอดชีวิต 10 คนได้มีชีวิตรอดปลอดภัย</p>	<p>เขียนการกระทำที่เป็นไปได้ เช่น สมมติฐานคำตอบ เป็นต้น</p> <p>ผู้เรียนหลังจากที่ได้ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์และตั้งสมมติฐานรวมตลอดถึงการค้นพบคำตอบร่วมกันจากการทำงานเป็นกลุ่มหรือการทำงานเป็นรายบุคคล เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เหตุที่เครื่องบินตกเนื่องจากสาเหตุหลายปัจจัย เช่น ปัจจัยจากสภาพเครื่องยนต์ของเครื่องบินที่เก่าและชำรุด หรือ สภาพอากาศแปรปรวน เกิดพายุทรายและพายุหมุน เป็นต้น
<p>6. ประเมินผลการเรียนรู้และปัญหา</p> <p>ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้และแนวทางในการแก้ปัญหา โดยการสรุปเหตุผลเป็นข้อๆ และค้นหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา</p>	<p>นำเสนอและสนับสนุนวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>ผู้สอนให้ผู้เรียนเขียนสรุปแนวทางการแก้ปัญหาเป็นแผนภูมิและทำแผนผังเพื่อจัดนิทรรศการสนับสนุนวิธีการแก้ปัญหา ทั้งนี้ให้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยการให้ผู้ชมนิทรรศการเขียนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้</p>

รูปแบบการเรียนการสอนในลักษณะต่างๆ ย่อมมีจุดอ่อนและจุดแข็งในลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านเป็นองค์ประกอบ เช่น ผู้สอน ผู้เรียน สภาพแวดล้อม ความต้องการของชุมชน จุดประสงค์และลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป็นต้น การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีจุดอ่อน อาทิ ใช้เวลานานเกินไป เหตุผลที่ได้ อาจไม่กระจ่างชัดเจน ปัญหาที่นำมาเสนอไม่น่าสนใจ ผู้เรียนไม่เข้าใจวิธีการนำเสนอ การแก้ปัญหา เนื่องจากมีอุปสรรคจากวัยวุฒิและผู้สอนไม่เห็นด้วยกับแนวทางในการแก้ปัญหานั้นๆ รวมถึงตลอดถึงความคิดรวบยอดของแนวทางในการแก้ปัญหาต่างกัน ในกรณีที่มุมมองต่างกัน กระบวนการแก้ปัญหาย่อมผิดเพี้ยนและการไม่เห็นพ้องต้องกันย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ

บทสรุป

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการคิด วิเคราะห์ เป็นขั้นตอน และนำมาซึ่งการเรียนรู้ เนื่องจากความคิดจะเกิดเป็น

ความรู้ขึ้นมาได้นั้นจะต้องมีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง คือกิจกรรมและการปฏิบัติมาก่อน ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติจริงสามารถทำให้ผู้เรียนปรับตัวเข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาสามารถทำให้ผู้เรียนไม่โดดเดี่ยวและเคื่องคว้างในสังคม ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักตามที่มาลินี จุฑะรพ (2537: 57) กล่าวว่า “มนุษย์มีชีวิตรอยู่เพื่อการเรียนรู้ และเรียนเพื่อที่จะอยู่อย่างมีคุณภาพ” และ กันยา สุวรรณแสง (2538: 108-109) ย้ำเตือนว่า “การแก้ปัญหาอาศัยนามธรรมและสัญลักษณ์ เป็นส่วนใหญ่ การคิดเริ่มจากสถานการณ์ปัญหา ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดติดขัดในอารมณ์ จึงกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปสู่เป้าหมาย และกระบวนการขั้นสุดท้ายคือเกิดความคิดรวบยอดที่จะทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาและการแก้ปัญหาได้”

บรรณานุกรม

- กันยา สุวรรณแสง. (2538). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรวิทยา.
- ทีศนา แชมมณี. (2545). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- มาลินี จุฑะรพ. (2537). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรภาพพัฒนา จำกัด.
- วิชาการ.กรม. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- วิชาการ.กรม. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- วินิจ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรีดา โทนแก้ว. (2543). **ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานในการอบรมหลักสูตรต่างๆ ของกระทรวงสาธารณสุข**. ยะลา : วิทยาลัยการสาธารณสุขยะลา.
- อมรวิชัย นาครทรรพ.(2540). **ความฝันของแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด (มหาชน).
- Barrows,Howard S. and Tamblyn,Roblyn M. (1980). **Problem-Based Learning : An Approach to Medical Education**. New York: Springer.
- Boud,David, and Felletti,Grahame. (1997). **The Challenge of Problem-Based Learning**. Great Britain: Biddles Ltd. Guidford and Kings Lynn.
- Dolmans, Diana and Schmidht Henk.(1995). **The Advantages of Problem-Based Curricula**. Netherlands: Department of Education Development and Research. University of Limburg.
- Drucker,P.F. (1993). **Post Capitalist Society**. New York : Harper Collins Publisher Inc.
- Finkle, S.L. and Torp, L.L. (2003). **Introductory Document**. Cited from www.imsa.edu/team/cpb/html (22/10/2003)
- Greenwald,Nina L. (2000). **Learning from problems**.The Science Teacher 67 (April 2000:28-32).
- Lall,G.R. and Lall,B.M. (1983). **Ways Children Learn**. Illinois : Charles C. Thomas.
- Mierson,Sheella and Parikh, Anuj A. (2000). **Story from the Field**. Change 32 (January - February 2000): 21-27.
- Hmelo,Cindy E.and Lin,Xiaodong. (2000). **Becoming Self-Directed Learners:Strategy Development in Problem-Based Learning**. New Jersey:Lawrence Erlbaum.
- Howard,Udith B. (1999). **Using a Social Studies Theme to Conceptualize a Problem The Social Studies 90**. (July- August 1999, 171-176).
- Stepien,W.,Gallagher,S. (1993). **Problem-Based Learning for Tradition and Interdisciplinary Classrooms**. Journal for the Education of the Gifted, 16 (4).